

RUTZIJOXKIL

Ri GTZ, cooperación técnica alemana, nto'on pa ruwi' ri samaj yeb'an pa ruwi' rikanoxik to'ik richin nq'at chwäch ri jalajöj taq k'ayewal "K'iyirsanem k'aslemal nib'an pa ruwi' el ri lempa raqän ya' pa ri rulewal ri Trifinio, TRIFINIO/GTZ" nuya' k'a to'ik pa ruwi' ruq'atik chuqa' ch'uch'ujnem richin ri k'ayewal richin ri samaj nb'an kuma ri oxi' amaq' pa ruwi' ri K'iyirsanem k'aslemal nb'an pa ruwi' ri Lempa raqän ya' (PTCARL). Samaj ri ruximon ri' rik'in ri K'amajay richin ri ruchuq'ab'il amaq' richin ri Plan Trifinio richin ri ruka'n champomanel richin ri Salb'ator Amaq'.

Rub'eyal nsamäj ri Trifinio/GTZ xtikir pa ri woq'o' kaji' juna', xtikir k'a pe rik'in ri ruch'ob'ik chuqa' rumayik ri k'ayewal ruk'utum pe ri 'a ri rub'ey ya' ya'on kejqalem pa oxi' tinamiit richin ri Chalatenango. Chuqa' wo'o' tinamiit richin ri Santa Ana, ri e k'o chupam ri rulewal ri Trifinio richin ri Salb'ator chuqa' ri akuchi' q'alajirinäq k'a pe chi k'o mejilnem kichajin ri winaqi' chi kiwäch ri jalajöj taq k'ayewal achi'el ta ri ul, kaq'iq' jäb', kab'raqän, poron juyu', rutz'ilaxik ri raqän taq ya', ke ri' k'a ch'qa' ri ya'on rejqalem ruma ri achin, xa ja ruma k'a ri achin k'o choj mak chi nk'ulwachitäj.

Pa ri 2006 juna' xchapatäj samaj riq'atik ri mejilnem ruchajin ri tinamiit ruma ri ul, elesan k'a pe ri na'oj pa ruwi' ri samaj MARLAHII richin ri GTZ k'o ke la' Salb'ator chuqa' Iximulew, samaj ri xb'anatäj pa ri 2001 chuqa' ri 2002 juna'.

Ri "rub'eyal rikanoxik to'ik richin ruq'atik k'ayewal ruma ri UL, nik'un pe ri pa 2002, xok k'a peruxe'el ri samaj chuqa' na'oj kichin ri samajela' chuqa' ri winaqi'; chuqa' k'a man juch'un ta kan ri etamab'äl chajin chwäch ri amaq'. Re samajib'äl k'a re' nuk'en el ri' rik'in ri samaj ch'ojutzil "Runuk'ulem richin runataxik ri UL, SIMDE/GTZ", ri nurayij k'a yerutijoj ri winaqi' pa taq tinamiit richin ketaman nkitz'ët retal toq k'o ri ul pa taq kitinamiit chuqa' ri ruq'a' tinamiit, richin k'a manäq janipe' k'ayew nkil ri winaqi' kuma ri UL, chuqa' k'a richin nkich'ob' achike k'a k'o chi nb'an toq k'o ri ul.

Re' nb'eruya' k'a chi tzij chi ninuk' ri rub'eyal chirin ninuk' chuqa' k'o ta jun samajib'äl ri nretaj ri ruchuq'a' chuqa' ri ramaj nub'än ri jäb' pa ri rulewal ri Trifinio, richin ta k'o jun utziläj rutzijol chi kikojol ri winaqi' chuqa' ri k'amöl taq b'ey ri kan jare' kisamaj, richin man janipe' k'ayewal nilitäj.

Re samajib'äl re' nurayib'ej chi nto'on ta chi ri winaqi' man ta nkitäj poqonal ruma ri ul, üt z k'a ri' wi nak'atzin ta richin nuq'ät chwäch nimaläj taq k'ayewal chuqa' k'a richin ta nkitijoj ki' ri winaqi'.

Re jun samaj tz'aqon ruma ri MARLAH II / GTZ ,
Iximulew Salb'ator, samaj k'a b'anon ruma
kito'ik ri winaqj' re Chuqa' moloj:

Walter Hernández y Carolina Rivas • SNET, El Salvador
Julio Rubio y Carolina Torrecilla • Geólogos del Mundo,
España-El Salvador
Silvio Ticay • Ministerio de Economía, El Salvador
Samaría Cavaría • Red Comunitaria de América Central
para el manejo del Riesgo, El Salvador
Otto Galicia y Juan Pablo Ligorria • CONRED, Guatemala
Manuel Mota • INSIVUMEH, Guatemala
Rudy Machorro, Jaime Requena, Silvia Cortéz y Luis Laj •
Carrera de Geología, CUNOR-USAC, Guatemala
María Edna Vidaurre, Wilmer Teni, • CARE-CAMI
Verapaces, Guatemala
Rosa Sánchez, Joczabet Guerrero, Annette Heinrich y Daniel Cuellar •
MARLAH II, Guatemala-El Salvador
Agradecemos especialmente el apoyo del Dr. Reginald Hermanns de
GeoForschungsZentrum Potsdam,
Alemania.

K'amöl b'ey richin ri tz'aqonem:

Annette Heinrich, Coordinadora del Proyecto
MARLAH II / GTZ y Daniel Cuéllar, consultor.

Concepción, ilustración y diseño:

Ricardo Castellón, KORREKTO

Tikirel k'a nokisäx ri na'oj k'o pa re wuj,

xa xe k'a tinatëx ri b'anayon

San Salvador, julajuj ik' richin ri 2002

El Salvador, C.A.

Ruka'n tz'aqonem

Kamlutz' aqonem

Por Proyecto Sistema de Monitoreo de Deslizamientos
(SIMDE/GTZ)

K'amöl b'ey: Joczabet Guerrero, Javier Magaña, Cilli

Sobiech

Rox ik' richin ri 2007

Cholwuj

Rutzijolxkil.....1 •

Cholwuj.....3 ∴

Nab'ey taq tzij.....5 |

Nab'ey tanaj:

Ruq'atik ri k'ayewal pa qatinamit.....6 •|

Ruka'n tanaj:

Tiqetamaj k'a achike ri ul14 ∴|

Rox tanaj:

¿Achike ri k'ayewal ruma ul?22 • ∴

Rukaj tanaj:

¿Achi ke rub'eyal nqojqaj rij chuqa' nqanachaj jun ul? ..26 • •|

Ro' tanaj:

¿Janipe' toq oj mejikilnem chwäch chi kiwäch ri ul?30 • ||

Ruwaq tanaj:

Utziläj taq na'oj richin ri GLR ri nokisäx ta chwäch ri ul34 • ∴|

Kib'i' je' ri ruq'ab'al ri champomal chuqa' ri
molo xeto'n chi rukanoxik to'ik chuqa' ruq'atik
ruchuq'a' ri k'ayewal36 • •||

Ri k'ayewal e k'ulwachitajnäq pe pa ri nik'asetul amaq' pa ri ruk'isib'äl lajuj taq juna', ruya'on pe retal chi re' k'ayewal re' xa jataqäl xtik'ulwachitäj ruma man jikil ta chik riqak'ojlem chwäch. Ri ruqasaxik ri che' nb'anon chi ri nk'atanär ri ruwach'ulew, nroyon k'a ri meb'a'il, ruma k'a ri' toq ri wakamin yalan k'ayew qab'anon apo chwäch ri ul, man jikil ta chik ri qak'ojlem chwäch.

Ri k'ayewal e k'ulwachitajnäq pe pa ri nik'asetul amaq' pa ri ruk'isib'äl lajuj taq juna', ruya'on pe retal chi re' k'ayewal re' xa jataqäl xtik'ulwachitäj ruma man jikil ta chik riqak'ojlem chwäch. Ri ruqasaxik ri che' nb'anon chi ri nk'atanär ri ruwach'ulew, nroyon k'a ri meb'a'il, ruma k'a ri' toq ri wakamin yalan k'ayew qab'anon apo chwäch ri ul, man jikil ta chik ri qak'ojlem chwäch.

Re k'ayewal re', rub'anon chi man yek'amon ta ki rinamit, chuqa' retzelan k'a pe ri qaloq'oläj te' ruwach'ulew, yalan k'a rumeq'ersan pe, xa ruma k'a ri' toq nk'ulwachitäj ri kaq'iq' jäb' Match xuya' k'a kan jun chi k'ayewal chi kamik, chuqa' k'a jukinchil wuqlajuj k'ala' lajuj chuy winaqi' xkil kan k'ayewal, xetzaq k'a jay, q'a'n, tijob'äl chuqa' k'a xuya' kan wa'yjal ruma xetzelatäj ri tiko'n. Ja k'a ri kab'raqän xa k'a xk'ulwachitäj Salb'ator, re xuya' k'a retal chi ri nika'setul amaq' man jikil ta chik ruk'ojlem chwäch. Nb'ix k'a chi xekäm oxq'o' winaqi', xab'ama k'a konojel xekäm ruma ri ul chuqa' k'a jun nimaläj meb'ail xuya' kan ri nrejqalej k'a ri 1.6 billones ri kipwaq ri q'anchi', na'oj ri elesan pe pa ri CEPAL.

Nab'ey taq tzij

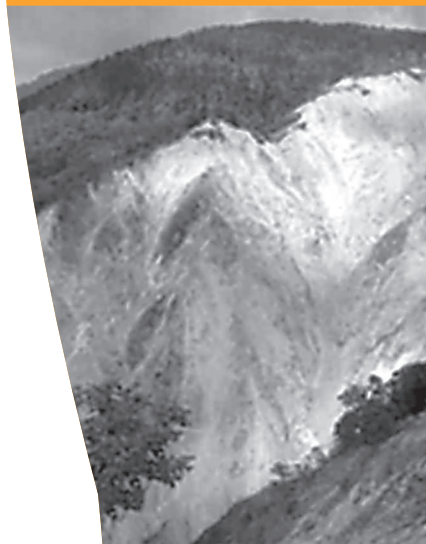
Ri ul jun chi ke ri k'ayewal ri yalan k'ayewa kiya'on pa kik'aslem ri qawinaq, xa ruma k'a ri q'equ'n taq jäb', kaq'iq' taq jäb' chuqa' k'a ri kab'raqän. Ruma k'a ri toq k'o chi ninuk' apo samaj richin man janipe' k'ayewal nuya' pa kiwi' ri qawinaq.

Richin k'a nb'an ta jun utziläj ch'ob'oj mayoj pa ruwi' ri samaj re' k'o k'a chi qetaman pa ruwi' ri jampetäq nok'ulun pa qak'aslem, ri akuchi' k'a kan jantape' nkulwachitäj wi.

Ri ul jun chi ke ri k'ayewal ri ninimatäj rukulwachinem chwäch ri qate' ruwach'ulew, ruma k'a roj winaqi' man nqaya' ta chik rejqalem ri qaloq'olä'j te' ruwach'ulew, man nqetaj ta b'a' ri rutz'ilaxik nqab'än.

Kela' Salb'ator, ri Servicio Nacional de Estudios Territoriales (SNET), richin ri ruchituy kaq'ib'al (MARN) k'o cha rulewal ri k'ayewal kiya'on chik retal ri akuchi' nku'lwachitäj wi ri ul, re' ncha' nilitäj cha pa releb'al kaq'iq' chi re ri Salb'ator, kan ja cha k'a ri pa ri tinamital richin ri Chalatenango, chuqa' k'a pa ri nimaläj juyu' ri nik'o pa runik'ajal ri amaq', ntel k'a el pa releb'al q'ij k'a pa ruqajb'al ri q'ij.

Re rub'eyal rukanoxik to'ik richin ruq'atik k'ayewal ruma ri ul, nuya' k'a pe jun ka'i' oxi' tzij ri tik'amon nqetamaj richin nqetamaj k'a chik b'a' pa ruwi' ri k'ayewal nub'än ri ul, xa tzij k'a ri man janipe' k'ayew, xe kan k'atzinel k'a nqetamaj richin nqaq'ët chwäch ri kayewal, xa xe k'a k'o chi qetaman rutz'efik chuqa' k'a nq'ax chi qawäch ri rub'eyal nqaq'et chwäch ri k'ayewal nuya' ri ul pa qawi'.

Ri kab'raqän
xk'ulwachitäj
ke la'
Salb'ator
jun chi ke
ri nuya'
rutzijol chi ri
qak'ojlem
chwäch ri
ruwach'ulew
man jikil ta
chik, chwäch
k'a ronojel ri
k'ayewal rilon
ri qaloq'oläj
qate'
ruwach'ulew.

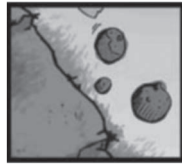
Ruq'atik ri k'ayewal pa qatinamit

¿Achike ri k'ayewarem?

Ja ri k'ayewal ri nnimatäj nb'eruya' k'a pe nimaläj taq k'ayewal pa ruwi' jun tinamit ri man jikil ta chik ruk'ojlem, man jun k'a ntikir achike nub'an richin nuq'ät.

Ruximon k'a ri' rik'in ri k'ayewal, ri man jikil qak'ojlem chuqa' k'a chuqa' k'a ri ketamab'al ri winaqi' richin chi ri:

Q'eleb'enem

Mejikilnem

X

K'ayewal

Etamatäl k'a achike nb'an
wi k'o k'ayewal

Ri rutzijol ri k'ayewal nub'ij k'a ri etzelal nub'an chuqa' ri sachoj ri nuya' kan pa qak'aslem, ruma man qachajin ri loq'oläj ruwach'ulew ri akuchi' öj k'äs wi. Tikirel k'a njek' chi rij ri achoq ruma ri k'ayewal chuqa' ri man jikil qak'ojlem. Ri k'ayewal nk'ulwachitäj chi jataqil chuqa' k'a chi ri xa ruma qaya'on ruyab'il ri loq'oläj ruwach'ulew, ja k'a ri mejikilnem nb'ek'ulun pe ruma man ja' ruchajixik nqab'an ri loq'oläj ruwach'ulew.

